

KÜLTÜR VARLIKLARIYLA NAZİLLİ VE YÖRESİNDE TÜRK MÜHRÜ

Prof. Dr. Bülent Nuri KILAVUZ

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü

1. NAZİLLİ BÖLGESİNİN TARİHİ COĞRAFYASI

Türkler tarihin çeşitli dönemlerinde farklı nedenlerle batıya doğru göç etmişlerdir. Oğuzların Kınık boyundan Selçukluların 11. Yüzyıl başından itibaren yeni bir inanç ile şekillenen batı hareketi, öncekilerden çok daha farklı şekillenmiştir. Sultan Alparslan'ın Malazgirt Zaferi sonunda söylediği **"Size öyle bir vatan aldım ki ebediyen sizin olacaktır!"** ifadesi Türklerin yerleşmek için geldiğini ve bunda kararlı olduğunu göstermektedir. Anadolu'nun en batısındaki bu vatan topraklarında, Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK ve silah arkadaşlarının **"Ya İstiklal Ya Ölüm"** inancıyla başlayan Kurtuluş Savaşında Kuva-i Milliye ile Milli mücadelenin en çetin çatışmaları yaşanmış ve Anadolu'nun ebediyen **TÜRK** yurdu kalması sağlanmıştır.

Bir metayı değerli kılan ondaki emek ve anılardır. Bir bedel ödenerek alınan toprağı daha da değerli kılan üstünde bırakılan kıymetli izlerdir. Köklü bir geçmişe sahip Türk Milleti çağlar boyunca geçtiğı her yerde anlamlı izler bırakmıştır. Bunların başında; Bilge Kağan'ın "Türk Budunu yok olmasın diye bu taşı dikdim" dediğı gibi yaptıkları eserlerdir. Bu eserler gündelik kullanım eşyasından mimariye kadar çeşitliliğe sahiptir. Hepsinde var olan bir gerçeklik; Türk Milletinin yaşam felsefesindeki engin hoşgörü ve adalet anlayışı kadar sanatlarında da var olan estetik duygusudur. Taşa vurulan her çizik, halıya atılan her ilmik Türk Kültürü'nün köklülüğünü ve şanlı tarihini göstermektedir. Türkler fethettikleri bölgelerde tesis ettikleri huzur ortamı ve imar faaliyetleri ile şenlendirmişlerdir.

Türkler, anavatanları olan Orta Asya'nın; jeopolitik konumu ve özelliklerinden dolayı, dünyanın önemli iki kültürel bölgesinin batıyla ilişkisini sağlayan ticaret yolları üzerinde bulunması, coğrafi şartlardan göçebe yaşam tarzları yanında yol ağı üzerinde kurdukları kentler ile yerleşik hayata da uyum sağlamışlardır. Sosyal bir varlık olarak insanın özellikle hayatta kalabilmek ve sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmek için çeşitli ihtiyaçları vardır. Yerleşik hayatta çarşılar ve dükkanlar ile bu ihtiyaçlar karşılanırken göçebe, konar-göçer ve dağınık yaşam tarzlarında, üretimlerin satılması ve karşılığında ihtiyaçların sağlanabilmesi için geniş ve uygun olan bir bölgede ve anlaşılabilir bir zamanda pazarlar kurulmuştur. Anadolu'nun fetih ve yurt yapılması döneminde (11.-15. yy) gerek yaşam tarzı gerekse sosyal ilişkiler açısından pazarların önemi büyüktür. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu'daki Türkmen boylarını yerleşik hayata geçirmek için aldığı karar ve tedbirler bu durumu daha iyi açıklamaktadır. Orta Çağ'ın hayat felsefesi ve siyasi yapısı doğrultusunda hayatta kalabilmek için savunma yapıları zorunlu bir ihtiyaçtır. Bu amaçla, fütüvvet mantığıyla fethedilen bölgelerde önceki uygarlıklardan kalan terk edilen veya yaşamın devam ettiği kaleler bölgede güvenliğin sağlanıncaya kadar kullanılmıştır. Tehlikelerin bertaraf edilmesi veya coğrafyanın iç ile dönüşmesiyle bu küçük kalelerden, savunma yapılarından çıkılarak daha geniş alanlara ve özellikle yol güzergahları üzerindeki yerleşmelerin büyüdüğü veya yenilerinin kurulduğu görülmektedir. Bir bölgenin tarihi gelişiminde ticari konumu kadar jeolojik ve coğrafi özellikleri de önemlidir.

Dönem özelliklerinde en hızlı ve ekonomik ulaşım ağı olan demiryolunun Anadolu'da ilk olarak Nazilli'yi de içine alan (hatta ortasından geçen) güzergahta yapılması önemlidir.

3. KAYNAKLAR

- AİY. 1989. Aydın İl Yıllığı; Ankara
- Akbaş, Y. 2016. *Salnamelerde Nazilli Kazası*, Ankara.
- Akbaş, Y. 2020. *Kestel Nam-ı Diğer Nazilli Kazası Avarız Defteri*, H. 1111-M. 1699, Ankara.
- AKE 2012. Aydın Kültür Envanteri, C.1. Ankara.
- Akın, H. 1968. *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Ali Cevad.1314. *Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügati*, C. 3, İstanbul: 808-809.
- Atar, Z. 2013. "Fotoğraflarla 1899 Aydın-Denizli Depremi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S: 27: 5-32.
- Baykara, T. 1969. *Denizli Tarihi 1070-1429*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Baykara, T. 2019. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş 1, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, İstanbul.
- Bayrak, M. O. 1979. *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, İstanbul.
- Buğdaycı, A. 2001. *Dünden Bugüne Nazilli*, Gökçe Kitap, İzmir.
- Cavid, İ. 2010. *Aydın Vilayet Salnamesi (R. 1307/H. 1308)*, TTK, Ankara.
- Çelik, İ. 2001. *Büyük Menderes Havzasında Kültür Turizmi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağlı, Y.- Kahraman, A. S. – Dankoff, R. 2005. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*; Yapı Kredi Yayınları, C. 9, İstanbul: 95-96.
- Danışman, Z. 1985. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*; Üçdal Neşriyat C.8, İstanbul: 569-570.
- Dikmen, G. 1952. *Nazilli Tarih ve Coğrafyası*, Denizli.
- Emecen, F. 20210. *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul.
- Erdoğru. M. A – Bıyık Ö. 2015. *TT: 0001/1 M. Numaralı Fatih Mehmet Devri Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme)*, İzmir.
- Faroqhi, S. 1978. "16. Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar (İçel, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın ve Menteşe)", *ODTÜ Gelişim Dergisi*, Ankara. S. I, 59: 39- 85.
- Girgin, O. 2015. *Anılarla Nazilli*, Denizli.
- Gökçe, E. 2021. "Nazilli Ağa Cami Osmanlı Mezar Taşları", *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2: 78-128.
- Göney, S. 1975. *Büyük Menderes Bölgesi*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Güneş, G. - Özkeş, S. 2002. "1899 Aydın Depremi", *Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, İzmir: 78-87.
- Hamilton, W. J. 2013. *Küçük Asya, (Çeviri Kasım Toraman)*, Midas Kitap Yayını, Ankara.
- Kılavuz, B. N.- Adak, M. 2022a. "Aydın Nazilli'de Bulunan Salur Damgalı Mezar Taşları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 131: 53-72
- Kılavuz, B. N.- Adak, M. 2022b. "Aydinoğulları'nın Atası: Aydın Bey ve Türbesi", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 16: 71-108.
- Koca, S. 2002. "Anadolu Türk Beylikleri", *Genel Türk Tarihi*, C. IV: 223-314.
- Konukçu, E. 2016. "Aydın İl'nin gelişiminde Aydın Bey", *Tire Araştırmaları Sempozyumu 12-13 Mart 2015*, Cilt:2, Tire Belediyesi Kültür Yay., İstanbul: 109-120.
- Kurat, N. K. 1987. *Çaka Bey İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi*, Türk Kültürünü Araştırma Ens. Yay., Ankara.
- Kürüm, M. 2012. "Aydın'daki Türk Dönemi Eserleri", *Aydın İl Tarihi*, Ankara.
- Özbilen, A. 2019. *Aydın Karacasu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Aydın.
- Satılmış, S. 2012. *Aydın vilayetinde doğal afetler (1850-1900)*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Manisa.
- Sezer, M. 2019. "1699/1700 Yılında Nazilli Kazâsı'nın Nüfus Yapısı", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S. 14: 449-461.
- Soner, R. H. 2017. "Antiocheia Ad Maeandrum Antik Kenti", *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 5 (9): 139-153.
- Sümer, F. 1970. "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı: I, Ankara: 10-25.
- Sümer, F. 1999. *Oğuzlar, Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul Gündüz, T. 2010. *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, Yeditepe Yay., İstanbul.
- Şemseddin Sami. 1316. *Kâmûsü'l-Âlâm*, C. 6, İstanbul: 4543-4544.
- Tekin, S. 1997. *Tanzimattan Cumhuriyete Nazilli*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Texier, C. 2002. *Küçük Asya. (Çeviri Ali Suat)*. C. II, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı. Ankara.
- Tuğlacı, P. 1985. *Osmanlı Şehirleri*. İstanbul.
- Turan, M. 2018. *Yunan Mezalimi*, İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923, Ankara.
- Turan, O. 1977. "II. Kılıçarslan", *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, M.E.B. Yayınları, C. IV, İstanbul: 688-703.
- Turgut, V. 2016. "Batı Anadolu Beyliklerinin Menşei Meselesi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. II, S. 3: 55-89.
- Umar. B. 1993. *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul.
- Witteck, P. 1999. *Menteşe Beyliği*, TTK Yayınevi. Ankara.
- Yapucu, O. P. 2006. *Aydın Sancağı 1845-1914 (Sosyal, Ekonomik, İdari, Kültürel Durum)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.